

УДК 342.92

Р. В. Падун

МЕХАНІЗМ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. У сучасних умовах значна увага приділяється науковим досягненням, процесам комерціалізації результатів творчої діяльності для виробництва матеріальних та нематеріальних благ, різноманітних товарів та послуг. Тому разом з організаційно-економічним забезпеченням необхідний правовий захист інновацій та інтелектуальної власності, яка, як і будь-який інший вид власності, часто є об'єктом протиправних дій із боку третіх осіб.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичному розробленню механізму захисту прав інтелектуальної власності приділяли увагу такі західні та вітчизняні вчені, як: Д. Лонг, П. Рей, І. Василенко, О. Гумега, В. Гапотій, В. Дроб'язко, В. Жаров, Ю. Капіца, В. Кравець, А. Міндул, В. Олюха, О. Орлюк, М. Потоцький, А. Солоненко, О. Стець, Т. Шевелева [1–8] та ін.

Подальших досліджень потребують питання формування й адаптації механізму правового захисту інтелектуальної власності в Україні. У статті досліджено теоретичні основи формування механізму захисту інтелектуальної власності з побудовою графічної інтерпретації зазначеного механізму. Розглянуто проблеми сфери охорони і захисту інтелектуальної власності.

Метою статті є вивчення основних питань щодо формування та використання механізму захисту прав інтелектуальної власності в Україні.

Завдання:

- проаналізувати сутність категорій «право інтелектуальної власності», «захист прав інтелектуальної власності» як основу формування відповідного механізму;
- дослідити взаємозв'язок понять «механізм правового регулювання» та «механізм правового захисту»;
- запропонувати графічну інтерпретацію механізму правового регулювання інтелектуальної власності з конкретизацією його ключових елементів;
- викласти пропозиції щодо вдосконалення механізму правового регулювання інтелектуальної власності в Україні.

Вклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до ст. 418 Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ), право інтелектуальної власності – це «право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності» [9].

Захист прав інтелектуальної власності розуміється як «сукупність заходів, які застосовує правомочна особа самостійно чи шляхом звернення до компетентних органів, заходи ці спрямовані на недопущення або припинення порушення, оспорування, невизнання чи посягання на права інтелектуальної власності або охоронювані законом інтереси у вказаній сфері» [4, с. 119].

Захист прав інтелектуальної власності як правова категорія формує відповідний механізм правового захисту, що входить до механізму правового регулювання

інтелектуальної власності. Тобто поняття «механізм правового регулювання» є ширшим за поняття «механізм правового захисту».

Механізм правового регулювання – системна сукупність правових засобів, способів і форм, через які нормативність права переводиться в упорядкованість суспільних відносин, чим задовольняються інтереси суб'єктів права, встановлюється і забезпечується правопорядок («належне» у праві стає «сущим») у сфері інтелектуальної власності за приватноправовим та публічно-правовим напрямками (рис. 1).

Система захисту прав інтелектуальної власності забезпечується наявністю системи, форм, методів і способів захисту прав. Елементами механізму правового регулювання є: норми права, суб'єкти захисту права інтелектуальної власності, способи й інструменти регулювання [8; 9].

Норма права в механізмі правового регулювання виконує такі функції:

- визначення загального кола учасників правовідносин (взагалі й у конкретних правовідносинах);
- встановлення змісту суспільних відносин (зміст поведінки суб'єкта), а також об'єктів правовідносин;
- визначення гіпотези чи обставини, за яких треба керуватися тим чи іншим правилом поведінки;
- розкриття правил поведінки (диспозиція) вказівкою на права й обов'язки (зміст) учасників відносин, характер їхнього зв'язку між собою, а також державно-примусові заходи, що можуть бути застосовані в разі невиконання юридичних обов'язків.

Центральною складовою частиною механізму правового регулювання інтелектуальної власності є об'єкти та суб'єкти права. Об'єктами інтелектуальної власності, відповідно до ст. 420 ЦКУ, є: винаходи, корисні моделі, промислові зразки, сорти рослин, торгові марки [9].

Суб'єктами інтелектуальної власності, відповідно до ст. 421 ЦКУ [9], є:

- творці (автори, винахідники) результатів інтелектуальної діяльності;
- власники прав на результати інтелектуальної діяльності;
- особи, які використовують об'єкти права інтелектуальної діяльності на підставі ліцензійних договорів (якщо такі умови визначено відповідними ліцензійними договорами);
- спадкоємці й інші правонаступники прав інтелектуальної власності.

Право інтелектуальної власності, згідно із законодавством України, охоплює:

- особисті немайнові права (право на визнання людини творцем об'єкта інтелектуальної власності тощо);
- майнові права (право на використання об'єкта інтелектуальної власності, право дозволяти або перешкоджати неправомірному використанню та ін.).

Обсяг прав на об'єкт інтелектуальної власності як категорію, що підлягає регулюванню, визначено нормативно-правовими актами загального призначення, авторського права, патентного права, документами щодо права на комерційні позначення, документами щодо права на науково-технічну інформацію (див. рис. 1).

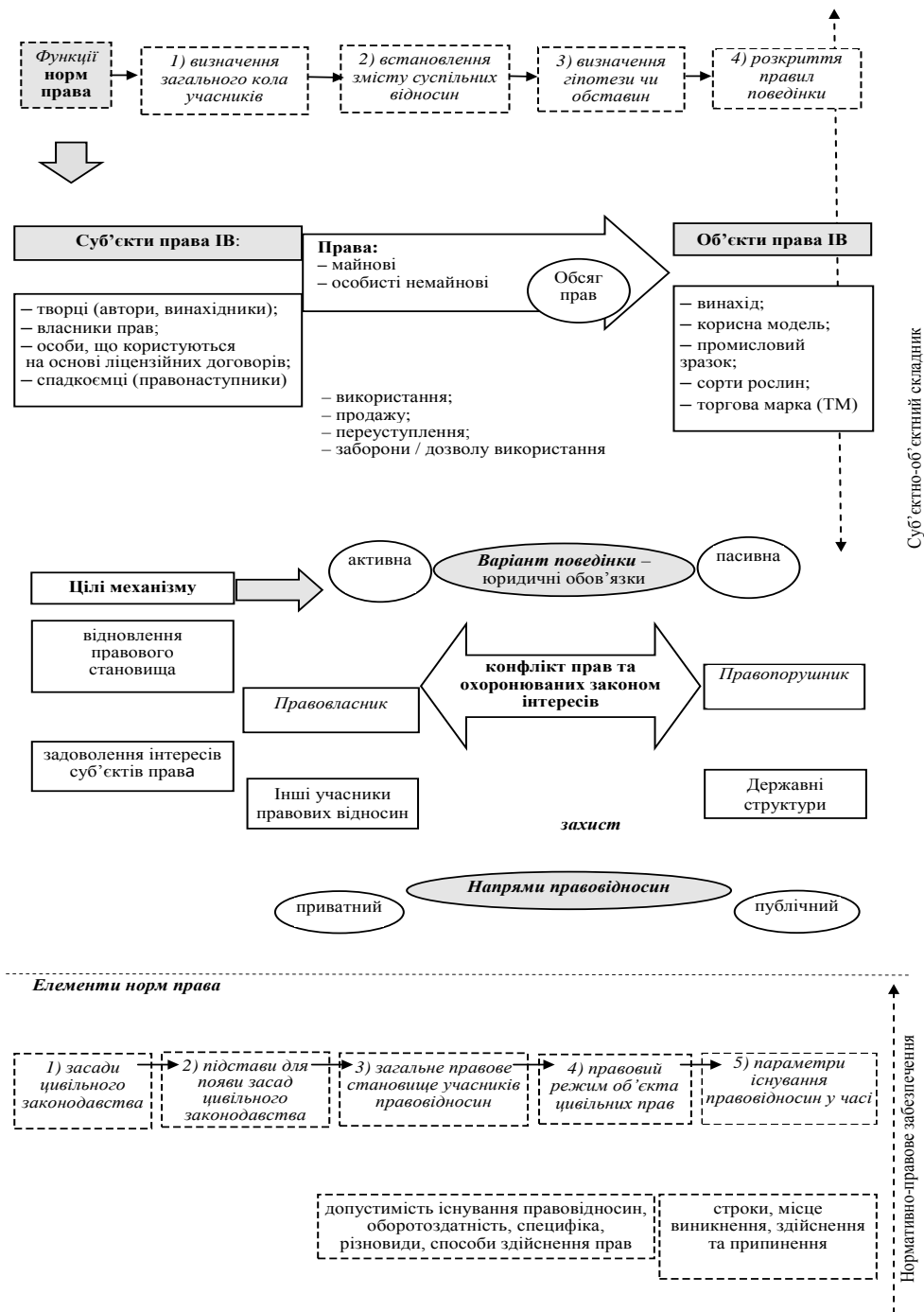
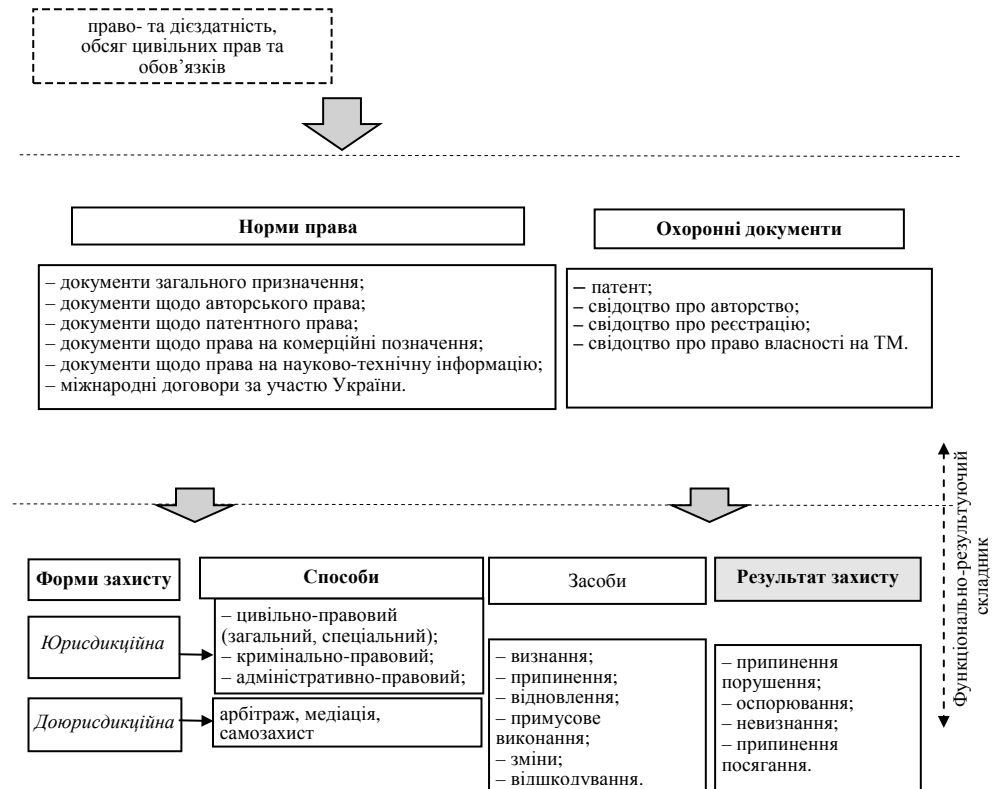

Рис. 1. Механізм правового регулювання інтелектуальної власності
 Джерело: розроблено автором

Продовження рис. 1. Механізм правового регулювання інтелектуальної власності

Джерело: розроблено автором

Виключне право власності на зазначені об'єкти інтелектуальної власності набувається в Україні шляхом отримання патенту, після отримання якого особа стає монополієм власником запатентованого об'єкта і має право розпоряджатися ним на свій розсуд: продати, переуступити, заборонити або дозволити будь-кому використання захищеного винаходу.

Процедурними інструментами правового регулювання особистих немайнових та майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності є:

- надання юридичних консультацій із питань порушення прав інтелектуальної власності;
- правовий аналіз ситуації, складання експертного висновку і вибір оптимальної стратегії, спрямованої на припинення порушення або відшкодування завданих збитків;
- планування і проведення заходів, спрямованих на досудове вирішення спору (проведення переговорів, складання та розсилання листів-претензій та листів-повідомлень про порушення прав інтелектуальної власності);

- представництво інтересів клієнта в державних структурах із питань інтелектуальної власності ;
- оскарження рішень Патентного відомства;
- захист від недобросовісної конкуренції;
- визнання недійсності охоронного документа судовим порядком;
- юридичний супровід (ведення) під час судового розгляду справи в суді (збирання доказів порушення прав; складання юридичних документів (позови, апеляції, касаційні скарги); участь у судових засіданнях; контроль за виконанням рішень суду; опротестування рішення суду у вищих інстанціях;
- підготовка юридично обґрунтованих відповідей на претензії третіх осіб у разі порушення клієнтом прав інтелектуальної власності третіх осіб;
- складання та державна реєстрація договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності: ліцензійних договорів, договорів передачі прав та ін.;
- внесення змін до зареєстрованих договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності.

Механізм правового регулювання прав інтелектуальної власності передбачає використання відповідних форм захисту, які являють собою комплекс організаційних заходів, спрямованих на захист прав і законних інтересів авторів, виконавців, виробників фонограм, відеограм, організацій мовлення, винахідників та інших суб'єктів прав інтелектуальної власності [8]. У теорії права існує юрисдикційна (загальна і спеціальна) та неюрисдикційна форми захисту права інтелектуальної власності (див. рис. 1).

Захист визнається наслідком порушення, невизнання чи оспорювання права або охоронюваного законом інтересу. Захистом охоплюються лише передбачені законом засоби, що спрямовані на відновлення чи визнання прав та/чи охоронюваних законом інтересів уповноважених суб'єктів. Його функціональним призначенням є відновлення за допомогою правових засобів правового становища, що було до правопорушення, або компенсація всього, що було втрачене внаслідок його вчинення [4].

Правовою основою адміністративно-правового захисту інтелектуальної власності в Україні є Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), а саме: ст. 51.2 «Порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності»; ст. 164.9 «Незаконне розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних» [10].

За порушення вимог чинного законодавства у сфері інтелектуальної власності Кримінальним кодексом України передбачено кримінальну відповідальність за ст. 176 «Порушення авторського права і суміжних прав», ст. 177 «Порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію», ст. 203.1 «Незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва», ст. 229 «Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару».

Державними структурами, що забезпечують правовий захист та регулювання інтелектуальної власності в Україні, є: Патентне відомство («Укрпатент»), Антимонопольний комітет, Міністерство внутрішніх справ, Державна служба інтелектуальної власності України (далі – ДСІВУ), Апеляційна палата ДСІВУ, Український інститут промислової власності, Державне агентство з авторських і суміжних прав, Міністерство аграрної політики та продовольства України, органи судової влади.

Висновки. Трансформація положень норм права в практику дістала назву механізму правового регулювання, що:

- виступає складовою частиною механізму соціального регулювання, що супроводжується політичним, економічним, етичним та ін. видами регулювання;

- охоплює явища правової дійсності: засоби (норми права, суб'єктивні права та юридичні обов'язки, рішення судів тощо, об'єктивовані в правових актах); способи (дозволи, зобов'язання, заборони);

- передбачає форми (використання, виконання, додержання, застосування);

- є системою загальних та інституційних правових засобів, способів, форм, що перебувають у взаємозв'язку і взаємодії, виконують специфічні функції і впливають на зміст інших частин, зумовлюють результат функціонування механізму загалом;

- розглядається як динамічна частина правової системи суспільства згідно з напрямками правового впливу та його стадіями;

- забезпечує правопорядок у суспільстві взагалі та в процесі регулювання окремих відносин зокрема.

Удосконалення механізму правового регулювання інтелектуальної власності передбачає реалізацію таких заходів [4, с. 118]:

- формування й адаптація стратегії довгострокового розвитку інтелектуальної власності в Україні;

- забезпечення належної координації діяльності органів державного управління;

- створення умов для підвищення ефективності діяльності структур, що забезпечують захист та регулювання прав інтелектуальної власності;

- підвищення рівня сучасних технологій управління, інформаційних технологій і технічного забезпечення в системі відомств із питань охорони інтелектуальної власності;

- розвиток системи надання послуг у галузі охорони інтелектуальної власності;

- зростання рівня державного фінансування системи охорони інтелектуальної власності з метою її розвитку;

- розвиток недержавних форм регулювання цієї діяльності в Україні;

- усунення недоліків вартісної оцінки, обліку та статистики в цій сфері.

Література

1. Захист прав інтелектуальної власності: норми міжнародного і національного законодавства та їх правозастосування: практ. посібник / Д. Лонг, П. Рей, В. Жаров, Т. Шевелева, І. Василенко, В. Дроб'язко. К.: К. І. С., 2007. 448 с.
2. Дроб'язко В. та ін. Захист прав інтелектуальної власності в Україні: проблеми законодавчого забезпечення та правозастосування: моногр. / за заг. ред. О. Орлюк. К.: ТОВ «Лазуріт-Поліграф», 2009. 242 с.
3. Гапотій В., Солоненко А. Захист права інтелектуальної власності в Україні: навч. посібник. Мелітополь, 2011. 360 с.
4. Гумега О. Захист прав інтелектуальної власності в Україні: пошук шляхів удосконалення. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2014. № 6. С. 118–125.
5. Капіца Ю. Особливості гармонізації законодавства країн СНД із законодавством Європейського Союзу у сфері інтелектуальної власності. Право України. 2011. № 3. С. 92–100.
6. Потоцький М. Господарсько-правовий захист інтелектуальної власності в Україні: моногр. К., 2014. 620 с.
7. Право інтелектуальної власності: навч. посібник / В. Кравець, В. Олюха, О. Стець та ін.; за заг. ред. В. Кравця, В. Олюхи. К.: Центр учбової літератури, 2012. 270 с.
8. Шишка Р. Механізм правового регулювання правовідносин у сфері інтелектуальної власності. URL: <http://aphd.ua/publication-168/>.
9. Цивільний кодекс України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
10. Кодекс України про Адміністративні правопорушення. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
11. Кримінальний кодекс України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-1>.

Анотація

Падун Р. В. Механізм правового регулювання інтелектуальної власності в Україні. – Стаття.

Розглянуто теоретичні аспекти правового регулювання інтелектуальної власності в Україні. Запропоновано графічну інтерпретацію механізму правового регулювання прав інтелектуальної власності.

Ключові слова: суб'єкт та об'єкт права, обсяг прав, захист прав інтелектуальної власності, процедурні інструменти правового регулювання інтелектуальної власності.

Аннотация

Падун Р. В. Механизм правового регулирования интеллектуальной собственности в Украине. – Статья.

Изучены теоретические аспекты правового регулирования интеллектуальной собственности в Украине. Предложена графическая интерпретация механизма правового регулирования прав интеллектуальной собственности.

Ключевые слова: субъект и объект права, объем прав, защита прав интеллектуальной собственности, процедурные инструменты правового регулирования интеллектуальной собственности.

Summary

Padun R. V. The mechanism of legal regulation of the intellectual property in Ukraine. – Article.

The article is devoted to the research of theoretical aspects of legal regulation of intellectual property in Ukraine. It is proposed a graphical interpretation of the mechanism the legal regulation of intellectual property rights.

Key words: subject and object of law, scope of rights, protection of intellectual property rights, procedural legal regulation tools of intellectual property rights.